

การเปลี่ยนแปลงของสถานะสตรี ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นจากสมัยโบราณ ถึงสมัยเอโดะ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสตรีในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น จากผลการวิจัยพบว่า ในความเป็นจริงแล้วสตรีญี่ปุ่นมีสถานะและบทบาทที่หลากหลายและแปรเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมในด้านต่าง ๆ ซึ่งพอจะสรุปได้เป็นใจความสำคัญ คือ ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการปกครองของสมัยต่าง ๆ ทั้งในแบบขุนนางและแบบชามูโร และด้านสถานะทางทรัพย์สิน แต่ทั้งนี้สตรีญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา มีความโดดเด่นที่จะแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและรักษาสถานภาพที่ดีของตระกูลให้สืบทอดต่อไป เช่น บทบาทของพระมารดาของจักรพรรดิในสมัยเฮอัน บทบาทของสตรีในสมัยกลางที่ต้องเป็นผู้นำครอบครัวแทนสามีที่เสียชีวิต และบทบาทของสตรีที่มีความกล้าหาญร่วมรบกับบุรุษเพศ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้สถานะของสตรีนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยต่าง ๆ บทความนี้ ต้องการจะอธิบายถึงความหลากหลายของบทบาทและสถานะของสตรีญี่ปุ่นซึ่งไม่ค่อยจะปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในประเทศไทย บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสตรีญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยเอโดะ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในอนาคต

คำ

สำคัญ

สตรีญี่ปุ่น, สถานะของสตรีญี่ปุ่น,
สถานะทางทรัพย์สิน, พระพุทธศาสนา

The Changes in the Status of Women in Japanese History from the Ancient Period to the Edo Period

Abstract

This article is an attempt to explain the changes in the status of women in Japanese history according to the changes in history. The results demonstrate the fact that the status of Japanese women has varied and has changed according to the changes in society, especially in terms of Buddhism, politics, their assets. Even though Japanese women in the past have been affected by the changes in society, they have shown their roles and status outstandingly in terms of participating in and protecting their families, as can be seen in the example of Kokubo or the position of the mother of emperors during the Heian period, or the roles of women in the Middle Ages who bravely fought together with the Samurai. This article also explains the variety of roles and the status of Japanese women which would not appear in Japan History book in Thailand. This article is part of research on Japanese women's history from the Ancient period to the Edo period, which will hopefully be helpful for the study of Japanese history in the future.

Key words

Japanese women, Status of Japanese women, Status of assets, Buddhism

1. บทนำ

จากการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่นโดยผ่านเอกสารภาษาญี่ปุ่น พบว่าในหนังสือประวัติศาสตร์ที่เป็นภาษาญี่ปุ่นนั้น มีการเขียนถึงสตรีในประวัติศาสตร์สมัยต่าง ๆ เพียงไม่กี่คน เช่น นักเขียน มุระซะกิชิเกะบุ แมซึมะซะโกะผู้มีอำนาจในการปกครอง และนักแสดงละครคาบูกิโอะกะกุนิ ทำให้เห็นภาพของสตรีญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์เพียงบางส่วน เมื่อผู้วิจัยค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น และพบว่าสถานะและบทบาทของสตรีญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามสมัยต่าง ๆ โดยเฉพาะสตรีในยุคโบราณจนถึงสมัยก่อนสมัยใหม่หรือสมัยเอโดะก่อนที่วัฒนธรรมตะวันตกจะเข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมักจะถูกมองว่าเป็นสตรีในรูปแบบของผู้ตาม ไม่เรียกร้องของตน เมื่อผู้วิจัยได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสตรีที่เกี่ยวข้องกับสตรีในสมัยเอโดะ สตรีในสมัยซังโงะกุ รวมถึงสตรีในโอโอะกุในสมัยเอโดะ พบว่าสตรีญี่ปุ่นจากยุคโบราณจนถึงสมัยเอโดะนั้นมีหลายแง่มุมที่ยังไม่ได้มีการเขียนในหนังสือหรือตำราการสอนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงเริ่มทำวิจัยเรื่องเกี่ยวกับสถานะของสตรีญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์จากยุคโบราณจนถึงสมัยเอโดะ เพื่อเป็นการเปิดมุมมองเกี่ยวกับสตรีญี่ปุ่นที่แตกต่างไปจากสตรีญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยเมจิ บทความนี้เป็นบทความที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสตรีในประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงสมัยเอโดะ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมิได้รวมส่วนของสตรีในปราสาทเอโดะ คือ สตรีในส่วนที่อาศัยในบริเวณที่เรียกว่า โอโอะกุ (大奥) เนื่องจากมีความซับซ้อนและมีปัจจัยที่แตกต่างออกไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสตรีญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาจากปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

3. สมมุติฐานการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง สถานะทางทรัพย์สิน และพระพุทธรศาสนา ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานะสตรีในสมัยต่าง ๆ

4. วิธีการศึกษาและขอบเขตการวิจัย

วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาจากเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ในหอสมุดรัฐสภาแห่งประเทศไทย ญี่ปุ่น ได้แก่ 1) 『時代を生きた女たち』ปี ค.ศ. 2010 2) 『日本女性史・第十六版』ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 ปี ค.ศ. 2015 3) 『資料に見る日本女性のあゆみ・第四版』ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4 ปี ค.ศ. 2010 เอกสารดังกล่าวบันทึกเรื่องราวสตรีในสมัยต่าง ๆ โดยอ้างอิงจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยสังเกตว่า สถานะของสตรีน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงและไม่ได้เป็นไปตามที่รับรู้กันมาในอดีต จึงได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับสถานะของสตรีในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น และหนังสืออื่น ๆ ที่วิเคราะห์เกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยโบราณถึงสมัยเอโดะเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างขึ้น

5. ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์

5.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยโบราณถึงสมัยเอโดะ

1) สมัยโจมง เป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคหินใหม่ซึ่งเริ่มประมาณ 12,000 ปีที่แล้ว เมื่อหมดยุคหินเก่าอุณหภูมิของโลกสูงขึ้น สัตว์ขนาดใหญ่ เช่น ช้างและกวางดึกดำบรรพ์ค่อย ๆ สูญหายไป และมีสัตว์ขนาดกลาง เช่น กวางญี่ปุ่นและหมูป่าและสัตว์ขนาดเล็กเพิ่มจำนวนมากขึ้น และยังทำให้เกิดพืชผลต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งอาหาร ทำให้เกิดการพัฒนาอุปกรณ์ที่ใช้ในการล่าสัตว์เล็กเช่นธนูและหอก รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา ในสมัยโจมงนี้ ผู้คนอาศัยรวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และยังชีพด้วย

การหาปลา ล่าสัตว์ และเก็บพืชผัก และมีการทำเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา รวมถึงอุปกรณ์หิน และอุปกรณ์ที่ทำจากกระดูกสัตว์

2) สมัยยาโยะอิ มีลักษณะวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากสมัยโจมงคือ การเริ่มมีการทำนาอย่างแพร่หลายทางด้านตะวันตกของประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบัน เรียกว่าวัฒนธรรมยาโยะอิ ในสมัยยาโยะอินี้ มีการเผยแพร่การทำนาโดยผ่านโทะไรจินหรือผู้อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ (渡来人 ^{とらいじん}) ลักษณะเด่นของสมัยนี้คือมีการปลูกข้าวและเริ่มมีการใช้โลหะในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดมาจากแผ่นดินใหญ่ คือ วัฒนธรรมสมัยราชวงศ์ฮั่น (202 B.C. – A.D.8) ที่สืบทอดผ่านมาทางประเทศเกาหลี การทำเกษตรกรรมนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นอย่างรวดเร็ว มีการปกครองโดยชนชั้นผู้ปกครอง มีการทำสงครามระหว่างหมู่บ้านเพื่อช่วงชิงทรัพยากร และเริ่มมีพิธีกรรมเพื่อขอพรต่อเทพเจ้า

3) สมัยโคะฟุน ชื่อของสมัยนี้มาจากการพบการสร้างหลุมศพขนาดใหญ่ที่เรียกว่าโคะฟุน (古墳 ^{こふん}) สำหรับผู้ปกครองเกิดขึ้น แต่เดิมเป็นการฝังศพที่ใช้ร่วมกัน ไม่ได้สร้างให้แก่คนใดคนหนึ่งจนกระทั่งถึงประมาณต้นศตวรรษที่ 4 จึงเริ่มมีการสร้างหลุมศพขนาดใหญ่ให้แก่ผู้มีอำนาจ สมัยนี้มีจึงมีชื่อเรียกว่าสมัยโคะฟุน (古墳時代 ^{こふんじだい}) มีการสร้างหลุมศพทั่วประเทศญี่ปุ่น ยกเว้นในบริเวณเกาะฮอกไกโด ตอนเหนือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและหมู่เกาะโอกินาวา ความเชื่อของคนในสมัยนี้ยังเป็นความเชื่อต่อเทพเจ้าและผู้นำยังเป็นผู้นำทางพิธีกรรมเช่นกัน

4) สมัยยะซุกะ ในปี ค.ศ. 538 เกิดการสู้รบกันระหว่างตระกูลโชกะ (蘇我 ^{そが}) ผู้มีความเชื่อในพระพุทธศาสนากับตระกูลโมะโนะโนะเบะ (物部 ^{ものべ}) และตระกูลนะกะโตะมิ (中臣 ^{なかとみ}) ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับชินโต

และเป็นผู้ต่อต้านพระพุทธศาสนา การต่อสู้นี้ดำเนินมาถึงรุ่นลูกของตระกูลทั้งสอง โดยเฉพาะหลังจากที่มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการสู่ประเทศญี่ปุ่น ในที่สุดตระกูลโชกะได้รับชัยชนะในปี ค.ศ. 587 ทำให้เหตุการณ์ภายในราชสำนักมีความสงบลงได้ และได้จัดระบบการปกครองที่เรียกว่าระบบริตสึเรียว¹ (律令制 ^{りつりょうせい}) ซึ่งเป็นรูปแบบการทำทะเบียนบ้านและระบบการจ่ายภาษีของประชาชนต่อราชสำนัก ส่งผลให้มีการปกครองแบบรวมศูนย์ไปยังราชสำนักในประเทศญี่ปุ่น

5) สมัยเฮอัน เป็นสมัยที่เริ่มต้นสมัยที่ขุนนางมีอำนาจในการปกครอง ราชสำนักอนุญาตให้มีการบุกเบิกที่ดินโดยให้ถือเป็นการกรรมสิทธิ์ครอบครองของผู้ถือครอง ทำให้ตระกูลผู้มีอำนาจในท้องถิ่น ขุนนางและวัดต่างพากันช่วงชิงบุกเบิกที่ดินผืนใหญ่และที่ดินส่วนตัวที่เรียกว่าโชเอิน (荘園 ^{しょうえん}) มากขึ้นเรื่อย ๆ อำนาจการปกครองถูกเปลี่ยนไปสู่ขุนนางที่มีที่ดินมากและมีอำนาจมากที่สุดคือขุนนางจากตระกูลฟูจิวะระซึ่งเปลี่ยนมาเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองแทนจักรพรรดิ เรียกว่า การปกครองโดยขุนนาง (貴族政治 ^{きそくせいじ}) โดยขุนนางตระกูลฟูจิวะระ 2 พ่อลูก คือ ฟูจิวะระมิชิซึนะงะ (藤原道長 ^{ふじわらのみちなง}) และฟูจิวะระโยริมิชิ (藤原頼通 ^{ふじわらのよりみち}) ฟูจิวะระมิชิซึนะงะทำให้ตัวเองมีอำนาจโดยการขับไล่ขุนนางที่มีความขัดแย้งกับตนออกจากเมืองหลวงและยกลูกสาว 4 คนให้เป็นพระชายาของจักรพรรดิถึง 4 สมัย² ทำให้ตนเองมีตำแหน่งเป็นเซ็ตโชและตะโจไดจิน (太政大臣 ^{たじょうだいじん}) มีอำนาจปกครองในราชสำนักเป็นเวลานานถึง 50 ปี

6) สมัยคามาคุระ เป็นสมัยที่อำนาจของขุนนางเสื่อมลงราวกลางศตวรรษที่ 12 ทหารจากสองตระกูลคือตระกูลมินะโมะโตะหรือ เก็นจิ (源氏 ^{げんじ}) และตระกูลไทระ หรือเฮชิ (平氏 ^{へいし}) ต่างมีอำนาจในราชสำนัก ไทระโนะคิโยะโมะริ (平清盛 ^{たいらのきよもり}) ขับไล่ตระกูลมินะโมะตะ

¹ ระบบการปกครองจากประเทศจีน

² คือคิชิ (嬉子) อิชิ (威子) เค็นชิ (妍子) และโชชิ (彰子)

ออกจากเมืองเกียวโต และยึดอำนาจด้วยการครองตำแหน่งที่สำคัญต่าง ๆ ในราชสำนัก ต่อมามินะโอะโตะ-โยะริโตะโมะ (源頼朝 みなもとよりとも) รวบรวมกำลังทหารในแถบคันโตและทำสงครามกับตระกูลไทระอีกครั้ง โดยมีน้องชายต่างมารดาคือมินะโอะโตะโยะชิสึเนะ (源義経 みなとのよしつね) มาช่วยรบ ในปี ค.ศ. 1185 ทหารของโยะชิสึเนะสามารถรบชนะและทำลายล้างตระกูลเฮชิไดที่คันโนะอูระ เรียกว่าสงครามที่คันโนะอูระ (浦のいさざ戦 だん壇のうら) (ปัจจุบันคือเมืองชิโมะโนะเซกิ จังหวัดยะมะงุจิ) ถือเป็น การสิ้นสุดสมัยเฮอัน หลังจากมินะโอะโตะโยะริโตะโมะรบชนะฝ่ายเฮชิแล้ว ได้เริ่มการปกครองประเทศโดยย้ายฐานการปกครองไปยังเมืองคามาคุระในแถบคันโต ถือว่าเป็นเมืองหลวงที่ปกครองโดยทหารเป็นเมืองแรก และเริ่มเข้าสู่สมัยการปกครองโดยทหารจัดระบบการปกครองแบบใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากการปกครองแบบขุนนาง มินะโอะโตะโยะริโตะโมะ ตั้งที่ทำการรัฐบาลทหารที่เมืองคามาคุระ เรียกว่า รัฐบาลทหารแห่งคามาคุระ (鎌倉幕府 かまくらぼくふ) ดำเนินการปกครองต่อเนื่องไปประมาณ 140 ปี เรียกว่า สมัยคามาคุระ เป็นการสิ้นสุดสังคมแบบสมัยโบราณ และเป็นการเริ่มสังคมสมัยกลาง นับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 12 ถึงช่วงหลังของศตวรรษที่ 16 เป็นเวลาประมาณ 400 ปี ที่เป็นการปกครองโดยทหาร

7) สมัยมุโระมะชิ เป็นสมัยที่ยังคงเป็นการปกครองโดยทหาร แต่มีการพัฒนาทั้งการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งขึ้นในแต่ละหมู่บ้านและมีการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องการทำเกษตรกรรม มีการพัฒนาขึ้นเป็นอย่างมาก และส่งผลต่อสถานะทางเศรษฐกิจของชาวนา การทำเกษตรกรรมในสมัยนี้พัฒนาขึ้นเป็นการทำเกษตรกรรมปีละสามครั้งคือการปลูกข้าว ข้าวสาลีและเมสึดโซบะ ในช่วงต้นศตวรรษที่ 15 นอกจากนี้ยังมีการผลิตสินค้าทางการเกษตร เช่น ใบหม่อน ต้นคราม ต้นรักและชา

เป็นต้น อีกทั้งยังมีการพัฒนาอาชีพเสริมของชาวนาคืองานหัตถกรรม และมีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเดียวกันที่เรียกว่า ชะ (座 ざ) เพิ่มมากขึ้นและเริ่มตั้งตัวเป็นอิสระจากแหล่งสังกัดเดิมคือวัด มีการพัฒนาระบบการจำหน่ายสินค้าเป็นระบบการผลิตตามการสั่งและตามความต้องการของตลาดมากขึ้น ในกลุ่มชาวนาเองก็เริ่มมีการรวมกลุ่มการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันและทำให้ผลผลิตทางการเกษตรกลายเป็นสินค้าในระบบตลาดไปในที่สุด การพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมและงานหัตถกรรม ทำให้มีการเพิ่มจำนวนวันของการตั้งตลาดนัดในท้องถิ่น ซึ่งจากเดิมเดือนละ 3 ครั้ง คือ ชันไซอิชิ (三斎市 さんさいいち) เป็นเดือนละ 6 ครั้ง คือ โรกุไซอิชิ (六斎市 ろくさいいち) ตั้งแต่หลังสงครามโอนิน³ เป็นต้นมา การจำหน่ายสินค้าที่ตลาดนี้จะมีกลุ่มพ่อค้าที่เรียกว่า อิชิชะ (市座 いちざ) จะขายสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งของตนเองและต้องจ่ายภาษีตลาดให้แก่เจ้าของที่ดินของตลาดนั้น ๆ นอกจากการค้าตามตลาดนัดแล้ว ในเมืองใหญ่ยังมีการตั้งร้านขายสินค้าของพ่อค้ารายย่อยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงมีตลาดที่ขายเฉพาะสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเกิดขึ้น เช่น ตลาดข้าวในเมืองเกียวโตและตลาดปลาที่เมืองโยะโตะ จำนวนพ่อค้าที่หาบของไว้ด้านหลัง ที่เรียกว่า เร็นจะกุโชจิน (連雀商人 れんじゃくしょうじん) และพ่อค้าที่หาบของไว้ที่ป่า เรียกว่า ฟุริอุริ (振売 ふるり) มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และยังมีแม่ค้าเร่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

8) สมัยสงครามหรือสมัยเซ็งโงะกุ เนื่องจากมีการทำสงครามอย่างต่อเนื่องหลังจากสงครามโอนินตั้งแต่ปลายสมัยมุโระมะชิตลอดระยะเวลากว่า 100 ปี หรือบางครั้งเรียกว่าสมัยอะซุชิโมะโอะยะมะ (安土桃山 あづちもやま) ตามที่ตั้งของฐานการปกครองและปราสาทของผู้ปกครองสำคัญ ลักษณะเด่นของสมัยสงครามที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือ การเกิดสงครามภายในอย่างต่อเนื่องทั่วประเทศญี่ปุ่น

³ เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1467 ต้นเหตุมาจากความขัดแย้งเกี่ยวกับผู้สืบทอดอำนาจโชกุนและปัญหาความขัดแย้งระหว่างไดเมียว จนกลายเป็นสงครามกลางเมืองเกียวโตและขยายตัวไปทั่วประเทศ เป็นสงครามที่ยาวนานถึง 11 ปี

9) สมัยก่อนสมัยใหม่หรือสมัยเอโดะ สมัยเอโดะ เป็นสมัยที่ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่ความสงบ ปกครองโดย โชกุนจากตระกูลโทกุงะวะ แต่ละแคว้นปกครองโดย ไตเมียวซึ่งมีข้าวและสินค้าอื่น ๆ เป็นภาษีและเป็นรายได้ ที่สำคัญของชนชั้นปกครอง โชกุนโทกุงะวะอิเอะยะซุ ออกกฎที่เรียกว่า บุกะโชฮัตโตะ (武家諸法度) เพื่อควบคุมไตเมียวและเป็นการรักษาความสงบในปี ค.ศ. 1615 มีกฎเพื่อควบคุมไตเมียว 13 ข้อเรียกว่า เก็นนะเร (元和令) เป็นการควบคุมอำนาจทางการทหารและ ประกาศระบอบการปกครองเพื่อเป็นการสร้างชาติใน แบบใหม่ ต่อมาในสมัยของโทกุงะวะอิเอะมิตสึโชกุน คนที่สาม ได้แก้ไขกฎหมายบุกะฮัตโตะในปี ค.ศ. 1634 เพื่อควบคุมบรรดาไตเมียวอย่างเด็ดขาด ซึ่งได้ออกกฎ สำหรับควบคุมไตเมียวอีกครั้งในปี ค.ศ. 1635 เพิ่มกฎ ให้เป็น 19 ข้อ นอกจากนี้ยังจำกัดสิทธิบางอย่างของ ราชสำนักและขุนนางโดยออกกฎหมายควบคุมขุนนาง 5 มาตรา คือ คุงะชูฮัตโตะ (公家衆法度) ต่อมาในปี ค.ศ. 1615 ออกกฎหมาย 17 มาตราควบคุมราชสำนัก เรียกว่าคินจุนะระบิกุเงะโชฮัตโตะ (禁中並^{きんちゅうなら}び^{くげしよはつと} 公家諸法度) เพื่อควบคุมจักรพรรดิและราชสำนัก ถือว่าเป็นช่วงที่รัฐบาลสามารถควบคุมทหารและราช สำนักได้

ในสมัยเอโดะมี “หมู่บ้าน” ใช้เป็นหน่วยวัดในการ เก็บภาษี บริเวณที่อาศัยของชาวนาซึ่งล้อมรอบไปด้วย พื้นที่เพาะปลูก สวน พุงนา ป่าและบริเวณที่ใช้ร่วมกันไม่ ว่าจะเป็นป่าหรือพุงนาหรือเขตประมงที่เรียกว่า อิริไอจิ (入会地) ชาวنانั้นแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ ชาวนา ที่ถือครองที่ดินเรียกว่า ฮงเบียะกุโซ (本百姓) และ ชาวนาที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเป็นผู้เช่ารายย่อย หรือรับจ้างทำงานรายวัน เรียกว่า มิซุโนะมิเฮียะกุโซ (水のみ百姓) ชาวบ้านในหมู่บ้านมีชีวิตแบบผลิตเอง และบริโภคเอง และในกรณีที่เก็บภาษีไม่ได้ตามที่กำหนด

ไว้ถือเป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีระบบกลุ่มที่เรียกว่า โกะนินกุมิ^{ごにんぐみ} (五人組) หรือกลุ่ม ทำคนเพื่อควบคุมอาชญากรรมและการเสียภาษี ตำแหน่ง ของกลุ่มผู้ปกครองหมู่บ้านเรียกว่ามูระกะตะชั้นยะกุ (村方三役) ซึ่งชนชั้นระดับฮงเบียะกุโซเท่านั้นที่จะมี สิทธิทำหน้าที่ปกครองในหมู่บ้านที่เรียกว่ามูระยะกุนิ (村役人) และตำแหน่งมูระยะกุนิมีทั้งมาจากการ เลือกตั้ง การสืบทอดจากวงศ์ตระกูลและจากการประชุม เพื่อเลือกบุคคล จากกรณีตำแหน่งผู้ปกครองหมู่บ้าน ทำให้ชาวนามีการปกครองตนเองและกลุ่มผู้ปกครอง หมู่บ้านทั้งสามทำหน้าที่กำหนดการเสียภาษีของชาวนา และเก็บภาษี คนในหมู่บ้านจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการจัดการน้ำและพื้นที่ป่ารวมถึงการทำนา มีการจัด ระบบการให้การช่วยเหลือซึ่งกันในงานที่ต้องการแรงงาน เช่น การเปลี่ยนหลังคาหญ้า การปลูกข้าวและการเกี่ยว ข้าวเรียกว่ายูอิ (結) หรือโมะยะอิ (もやい) แต่ละแห่ง มีการบริหารหมู่บ้านตามกฎหมายของหมู่บ้าน (村掟) ตั้งขึ้นมาจากการประชุมของคนทั้งหมู่บ้าน โดยการ ประชุมหมู่บ้านที่เรียกว่าโยะริโอ (寄り合) (よあ)

ภาระหน้าที่ที่สำคัญของชาวนาคือการจ่ายภาษี ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญของชนชั้นซามูไร ดังนั้นรัฐบาลและ ผู้นำแคว้นหรือไตเมียวจึงควบคุมชาวนาอย่างเข้มงวด นอกจากภาระที่หนักจากภาษีและภาระการปกครอง ตนเองแล้วชาวนายังมีภาระการทำงานเพื่อผู้ปกครอง ด้วยคือ 1) งานก่อสร้างสิ่งโดยแคว้นของตน 2) งาน ก่อสร้างเพื่อหมู่บ้าน 3) การช่วยเหลือเมืองที่พักริมทาง โดยหมู่บ้านที่อยู่ในละแวกที่พักริมทาง 4) จ่ายภาษีที่มา จากผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเฉพาะของเมืองนั้น ๆ หรือ ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จากภูเขาและผลผลิตจากทะเล นอกจากภาระการจ่ายภาษีแล้วชาวนาจะต้องมีการช่วย กันป้องกันอาชญากรรมและต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายร่วม กันของหมู่บ้านซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

⁴ กำหนดให้หัวครัวเรือนเป็นหนึ่งกลุ่มให้ดูแลกันเอง หากมีอาชญากรรมหรือคนใดคนหนึ่งไม่สามารถเสียภาษีได้ถือเป็นความรับผิดชอบของ คนทั้งกลุ่ม

เช่นเงินเดือนของมูระยะกุนินและค่าบำรุงรักษาระบบชลประทานหมู่บ้าน

สำหรับการการสืบตระกูลของชาววานันั้น ตามกฎแล้วระบุให้บุตรชายคนโตเป็นผู้สืบตระกูล แต่ก็ยังปรากฏว่ามีการสืบตระกูลโดยบุตรชายคนที่สองและสาม รวมถึงลูกเขย หากมีความเหมาะสมมากกว่า เนื่องจากข่าวเป็นภาษาที่มีความสำคัญต่อโชกุนและไต่เมียว ดังนั้นหลักในการเลือกคนที่จะต้องสืบตระกูลจึงต้องเป็นคนที่จะสามารถสืบทอดความรับผิดชอบผลิตข้าวของตระกูลเป็นพื้นฐาน ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาเลือกผู้สืบตระกูลโดยกรรมการหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง และกลุ่มโกะนินกุมิหรือกลุ่มห้าคนที่ต้องรับผิดชอบภาษีส่วร่วมกัน ส่วนการสืบตระกูลของชาวเมื่องนั้นมักมีการสืบทอดตระกูลคือบุตรชายคนโตเช่นกัน แต่ก็มีข้อยกเว้นเช่นเดียวกับตระกูลชาววานาที่จะต้องเป็นผู้ที่เหมาะสมต่อการสืบทอดตระกูลและกิจการของครอบครัวได้ ซึ่งให้ความสำคัญกับบุตรชายเป็นอันดับแรก หากไม่มีบุตรชายต้องให้ลูกสาวสืบตระกูลเพื่อรักษาการสืบตระกูลไว้ (中継相続) นอกจากนี้ยังพบการแบ่งสมบัติให้บุตรสาวโดยเฉพาะครอบครัวพ่อค้าในเขตเมืองเกียวโต

5.2 การเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรี

สถานะของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงตามสมัยต่าง ๆ ดังนี้ คือ

5.2.1 สมัยโบราณและสมัยโจมน สตรีมีสถานะเป็นสมาชิกของหมู่บ้านและแม่ผู้ให้กำเนิด

1) หน้าที่ของผู้ชายในสมัยโจมนเป็นงานที่มีความเสี่ยง เช่น ล่าสัตว์หาปลา ตัดไม้ และทำอุปกรณ์หิน ส่วนงานของสตรีเป็นงานประเภทเก็บพืชผัก หอย ทำเสื้อผ้า ทำเครื่องปั้นดินเผา มีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านข้างเคียง เช่น การจัดเทศกาล⁵ ซึ่งเป็นการแบ่งบทบาทและหน้าที่

ตามความเหมาะสมของเพศและอายุ พบหลักฐานรอยนิ้วมือที่พบบนเครื่องปั้นดินเผาสันนิษฐานได้ว่าการทำเครื่องปั้นดินเผานั้นเป็นงานของสตรีเป็นหลัก⁶ จากการร่วมใช้แรงงานเพื่อการยังชีพ ทำให้สถานะของสตรีสมัยนี้เป็นสมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้านไม่ได้มีสถานะที่ต่ำกว่าบุรุษ

2) จากการพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบโครงกระดูกที่บ่งบอกถึงอายุของผู้ตายว่า มีอายุราว 31 ปี คนในสมัยนี้จึงมีอายุเฉลี่ยราว 15 ปี และมีเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปีเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก สันนิษฐานว่าสตรีคนหนึ่งมีอัตราการคลอดบุตรเฉลี่ย 8.4 ครั้ง พบว่ามีสตรีเสียชีวิตจำนวนมากในช่วงอายุประมาณ 20 ปี คาดว่าเป็นการเสียชีวิตจากการคลอดบุตร พบตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผาที่เรียกว่า โตะงู (土偶) จึงมีข้อสันนิษฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วไปว่า ใช้เพื่ออธิษฐานถึงการคลอดบุตรและความอุดมสมบูรณ์ มีการค้นพบโตะงูมากกว่า 15,000 ชิ้น ครั้งหนึ่งของโตะงูที่พบเป็นรูปสตรีซึ่งมีความหมายของความอุดมสมบูรณ์และความลึกลับ⁷

สถานะของสตรีในสมัยนี้เป็นไปตามธรรมชาติของการอาศัยร่วมกันเป็นกลุ่มและเป็นครอบครัว ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงสถานะที่เห็นได้ชัด

5.2.2 สมัยยาโยะอิและสมัยโคะฟุน สตรีมีสถานะผู้นำทางการปกครอง ผู้นำทางการทหารและผู้นำทางจิตวิญญาณ

ในสมัยยาโยะอิ สถานะของสตรีสูงขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงในสังคม คือ การทำเกษตรกรรมและการมีชนชั้นปกครองซึ่งการทำเกษตรกรรม ทำให้การทำสงครามเพื่อแย่งทรัพยากรน้ำและที่ดินระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ และทำให้เกิดชนชั้น จากหลักฐานการได้พบอาวุธฝังไปพร้อมกับมนุษย์โดยที่พบส่วนมากอยู่ในแถบ

⁵ 今井 堯 (1996, 2 - 11)

⁶ 晴子脇田・和子永原 (2015)

⁷ 株式会社浜島書店編(2005)

คิดะคิวชู คิงกิ ซันโย และจุน การทำสงครามทำให้สถานะของผู้ชายในฐานะผู้นำสูงขึ้น และการขยายตัวของสงครามทำให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในสงครามมากขึ้นเช่นกัน ราวประมาณศตวรรษที่ 2 การรบระหว่างอาณาจักรเพื่อช่วงชิงความเป็นใหญ่นั้นไม่ได้เป็นการรบระหว่างกองทัพทหาร แต่เป็นการรบที่นำโดยผู้นำของหมู่บ้าน ซึ่งมีหลักฐานว่ามีภรรยานาสตรีในหมู่บ้านเข้าร่วมรบ โดยมีการบันทึกคำว่า เมกุเซ (女軍) หรือ กลุ่มทหารหญิง และในเอกสารบันทึกประวัติศาสตร์ที่ชื่อว่า นิฮงโชะกิ (日本書記)⁸ ในสมัยจักรพรรดิจิมมู มีการบันทึกว่ามีกองทัพทหารหญิงในราชสำนัก และในสมัยจักรพรรดิซุจิน นายทหารของราชสำนักคือทะเลอะซะนิยะซุอิโกะ (武埴安彦) ได้ซึ่งมีสถานะเป็นลูกพี่ลูกน้องกับจักรพรรดิได้ทำการรบโดยแบ่งทัพออกเป็นสองสาย และให้ภรรยาคือท่านหญิงอะดะ (五田姫) นำทัพอีกทางหนึ่ง⁹ และยังมีเอกสาร เช่น บันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองอุกิที่มีการบันทึกชื่อของเมือง และชื่อของเจ้าหญิงและเจ้าชายที่ปกครองร่วมกัน เรียกระบบการปกครองนี้ว่า ระบบฮิเมะฮิโกะ (日メヒコ制) นอกจากนี้ การทำเกษตรกรรมนี้ทำให้เกิดเทศกาลมีการไหว้เทพเจ้าเพื่อขอพรในการทำเกษตรกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากแผ่นดินใหญ่ ซึ่งการมีเทศกาลที่แสดงความเคารพต่อเทพเจ้าเพื่อให้มีผลผลิตที่ดีทางเกษตรกรรมนี้ ทำให้สถานะของสตรีผู้รับใช้เทพเจ้าหรือมิโกะมีสถานะสูงขึ้น

2) ในสมัยโคะฟุนนี้ นอกจากสตรีจะมีส่วนร่วมในการรบแล้ว ยังมีสตรีที่ร่วมเป็นผู้นำของอาณาจักรด้วย ซึ่งพบหลักฐานจากการสร้างหลุมศพขนาดใหญ่ โดยทั่วไปหลุมศพขนาดใหญ่เป็นการยืนยันการสืบทอดอำนาจของบรรพบุรุษของผู้ชาย แต่มีการพบกระดูกของสตรีในหลุมศพขนาดใหญ่เช่นกัน ซึ่งหลุมศพของผู้ชายในเขตคิโนหรือเขตบริเวณเมืองหลวงมีประมาณ 70% หลุมศพของสตรี 30% มีหลุมศพของชายทั่วประเทศ

50% และของสตรี 50% เช่นกัน พบหลุมศพของสตรีโดยเฉพาะช่วงต้นสมัยโคะฟุน¹⁰ จากหลักฐานในหลุมศพ เช่น ซากโบราณสถานสุสานหอยยะมะงะที่จังหวัดฟุกุโอะกะ พบโครงกระดูกจำนวน 18 โครง ซึ่งหนึ่งในนั้นเป็นโครงกระดูกของสตรีที่มีเครื่องประดับตกแต่งที่แตกต่างจากคนอื่น เช่น ตุ้มหูที่ทำจากฟันของฉลาม เครื่องประดับหน้าอกทำจากเขากวาง และสร้อยที่ทำจากหอย สันนิษฐานได้ว่าสตรีคนนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง นอกจากนี้ที่ซากโบราณสถานมูโกโนะดะ (向野田古墳) จังหวัดคุมะมะโตะ พบกระดูกของสตรีอายุราว 30-40 ปี เป็นหลุมศพฝังเดี่ยวพบสิ่งของที่ฝังร่วมกับผู้ตายเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ รวมไปถึงดาบและอาวุธต่าง ๆ และหลุมศพโอดะนิ (大谷古墳) พบกระดูกของสตรีพร้อมอาวุธ คาดว่าเป็นหลุมศพของผู้นำสตรีเช่นกัน และจากการพบสิ่งของของผู้ตายในจำนวนไม่มากนักทำให้เข้าใจว่า น่าจะเป็นผู้นำในระดับรองลงมา จากการพบเครื่องประดับรวมถึงอาวุธต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าผู้นำสตรีในสมัยนี้เป็นทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำทางทหาร พบว่ามีการบรรจุดาบและหอกในหลุมศพของผู้นำสตรีเป็นจำนวนมาก หลุมศพของผู้นำสตรีพบในบริเวณคิวชู ซันโย คิงกิ โอะกะริกุ คันโต และโทโฮะกุ ส่วนใหญ่ถูกฝังในช่วงศตวรรษที่ 4 ถึงต้นศตวรรษที่ 5 สถานะของชายและหญิงในฐานะผู้ปกครองมีความเท่าเทียมกันทั้งบทบาทในการปกครองและการทหาร และการที่สตรีเป็นผู้นำทางพิธีกรรมนี้ยังคงปรากฏในงานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเทพเจ้าในปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมการย้ายศาลเจ้าไอเซะ เทศกาลอะโอะชิมะ เทศกาลไดโจ ซึ่งในส่วนของพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นส่วนที่มีเพียงสตรีเท่านั้นที่จะเป็นศูนย์กลางของพิธี ถึงแม้จะมีผู้อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่และเริ่มมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแต่การนับถือเทพเจ้ายังคงเป็นความเชื่อแนวหลัก และจากความเชื่อ

⁸ 今井 (1996, 2 - 11)
⁹ 石沢 (1959, 13-19)
¹⁰ 日高 慎 (2016, 30-43)

เรื่องเทพเจ้านี้เองที่ยังคงรักษาสถานะภาพของสตรีให้คงระดับสูงในฐานะผู้ปกครอง

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ทำให้เกิดชนชั้นปกครองและการทำสงคราม ส่งผลต่อบทบาทของสตรีในการเป็นนักรบและผู้นำ ทำให้สถานะของสตรีในสมัยนี้สูงขึ้นจากการมีบทบาทเป็นผู้นำที่เคียงคู่กับบุรุษทั้งการทำสงครามและการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

5.2.3 สมัยอะซุกะและสมัยนารา สตรีมีสถานะของนักบวชในพระพุทธศาสนา

1) ในสมัยนี้มีปัจจัยที่ทำให้สถานะของสตรีเปลี่ยนคือ พระพุทธศาสนา ซึ่งมาจากการที่ตระกูลโซกะซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนาสามารถครองอำนาจในการปกครองได้ ทำให้พระพุทธศาสนามีความสำคัญในราชสำนักมากขึ้นคือ จากการบันทึกทางประวัติศาสตร์นิฮงโชเกกิ พบว่า เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่สตรีในราชสำนักโดยเฉพาะสตรีที่มีเชื้อสายของผู้อพยพหรือโทะโรจินได้รับการส่งเสริมให้บวชเป็นแม่ชี โดยการสนับสนุนจากโซกะโนะอุมะโกะ และจากบันทึกของวัดโทไดจิ (正倉院文書) แสดงให้เห็นว่า ในราวศตวรรษที่ 8 นั้น แม่ชีในพระพุทธศาสนามีบทบาทในการประกอบพิธีทางศาสนาทั้งในราชสำนักและมีวัดของแม่ชีในเขตเมืองหลวงรวมถึงวัดของแม่ชีตามเมืองต่าง ๆ ที่เรียกว่าโคะกุกุบุนนิจิ (国分尼寺) และพบว่าไม่มีการแบ่งแยกระหว่างสถานะของพระและแม่ชี ทำให้การออกบวชและการสร้างวัดของแม่ชีขยายตัวอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 8 ในเขตเมืองหลวงมีสตรีชั้นสามัญชนเข้ากิจกรรมทางศาสนาในวงกว้าง รวมทั้งมีการสร้างวัดของแม่ชีควบคู่ไปกับการสร้างวัดของพระ แต่หลังจากสมัยของจักรพรรดินีจบลงในศตวรรษที่ 9 ทำให้สถานะของแม่ชีในสังคมลดลงไปด้วย และกฎเกณฑ์การสร้างวัดในเขตเมืองเฮอันหรือเมืองเกียวโตปัจจุบันที่จะต้องสร้างวัดของพระและแม่ชีด้วยกันก็ถูกยกเลิกไป โดยที่แม่ชีถูกจำกัดไม่ให้เข้า

ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของราชสำนักและวัดที่สร้างขึ้นเพื่อแม่ชีได้ถูกเปลี่ยนเป็นวัดของพระ รวมถึงมีการสร้างวิหารที่แยกระหว่างชายและหญิงและวัดใหญ่ ๆ หลายแห่งห้ามไม่ให้สตรีเข้าไปในเขตสังฆาวาส¹¹

2) นอกจากนี้ระบบบริดสีเรียว ซึ่งเป็นระบบในการทำทะเบียนบ้านเพื่อการจ่ายภาษีต่อราชสำนักซึ่งจะปรากฏชื่อของผู้ชายในฐานะหัวหน้าครอบครัวส่งผลการครอบครองที่ดินของสตรี ระบบนี้ทำให้ระบบการปกครองที่เป็นการปกครองควบคุมกันของผู้ชายและหญิงที่เรียกว่าระบบอิเมะฮิโกะนั้นเลือนหายไป มีระบบผู้นำที่มีอำนาจเพียงผู้เดียวเข้ามาแทนที่ ทำให้อำนาจของผู้ปกครองสตรีหายไปจากประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและทำให้สถานะของสตรีที่เคยทำงานและร่วมในพิธีกรรมกับผู้ชายโดยเท่าเทียมกันถูกลดความสำคัญลง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรีคือ

1) พระพุทธศาสนาที่ทำให้สตรีในราชสำนักหลายคนออกบวช และมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในราชสำนักโดยมีแม่ชีเป็นผู้ประกอบพิธี ทำให้สถานะของสตรีในฐานะนักบวชมีสถานะสูงขึ้น

2) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่มีเปลี่ยนไปสู่การปกครองที่เป็นการรวมศูนย์ไปยังจักรพรรดิทำให้การปกครองเคียงคู่กันของผู้นำแบบอิเมะฮิโกะนั้นจบลง

3) สถานะทางทรัพย์สิน การนำระบบบริดสีเรียวมาใช้และการเสียภาษีนี้ส่งผลต่อการครอบครองที่ดินของครอบครัวในนามของบุรุษมากกว่าสตรี

5.2.4 สมัยเฮอัน สตรีมีสถานะของพระมารดาของจักรพรรดิ แม่ผู้ดูแลครอบครัว และผู้ครอบครองที่ดิน

1) ถึงแม้สถานะของผู้ปกครองของสตรีจะถูกลดลงในสมัยนารา แต่อิทธิพลของการปกครองในราชสำนักโดยขุนนางที่มีอำนาจโดยเฉพาะตระกูลฟูจิวาระ ส่งผลให้สตรีในราชสำนักโดยเฉพาะสตรีที่มาจากตระกูล

¹¹ 服籐早苗 (2014, 68-73)

ฟูจิระระทรงอำนาจ ซึ่งขุนนางฟูจิระจะใช้วิธีปฏิบัติโดย การที่ลูกสาวตนเองเป็นพระชายาของจักรพรรดิ ในสมัย นี้จักรพรรดิจะสละตำแหน่งและให้เจ้าชายพระชนษา น้อยขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิโดยมีพระอัยกาเป็น ผู้สำเร็จราชการในตำแหน่งที่เรียกว่า เซ็ตโซ (摂政) โดยมีพระมารดาเป็นผู้ดูแลและสนับสนุนอยู่ข้าง ๆ และ ในบางกรณีเมื่อจักรพรรดิเจริญพระชันษาพระอัยกา ผู้เป็นขุนนางจากตระกูลฟูจิระก็จะเปลี่ยนสถานะเป็น คัมปอกุ (関白) หรือ หัวหน้าที่ปรึกษาของจักรพรรดิ ซึ่งการปกครองแบบนี้เรียกว่าเซกกันเซอิ (摂関政治) ตระกูลฟูจิระมีโอกาสดำรงตำแหน่งเซ็ตโซและคัมปอกุ และมีอำนาจในราชสำนักยาวนานถึง 2 ศตวรรษ จน กระทั่งเกิดระบบการปกครองที่เรียกว่า อินเซ (院政) ในราวศตวรรษที่ 11 ตระกูลฟูจิระมีอำนาจมากที่สุด ในราวต้นศตวรรษที่ 11 จากการปกครองแบบเซกกันเซอิ นี้ทำให้สตรีในฐานะพระมารดาของจักรพรรดิ (国母) ในช่วงต้นของสมัยเฮอันมีอิทธิพลมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ ชัดเมื่อจักรพรรดิซงะสึนพระชนมในปี ค.ศ. 832 อดีต จักรพรรดินีทะกะจิเบะนะโนะตะจิกะ¹² (橘嘉智子) ได้แสดงอำนาจการเป็นพระมารดาของจักรพรรดิด้วย การเป็นผู้เลือกมกุฎราชกุมารด้วยพระองค์เอง โดย เลือจากพระโอรสของจักรพรรดินินเมียว แม้จะมี พระราชันต์ดาซึ่งเป็นพระโอรสของเจ้าหญิงคูแฝดของ จักรพรรดินินเมียว แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการเข้า มามีส่วนในการปกครองของพระมารดาของจักรพรรดิ ผู้มีตำแหน่ง โคไตฟูจิน¹³ (皇太夫人) รวมถึงแสดง ให้เห็นถึงการยึดถือธรรมเนียมการสืบทอดบัลลังค์ของ ฝ่ายพระบิดา ในสมัยเฮอันนี้ จะมีการมีของพระมารดา ของพระจักรพรรดิ ดังเช่น ในปี ค.ศ. 858 เมื่อจักรพรรดิ มนโตะกุ (文徳天皇) สิ้นพระชนม์ จักรพรรดิเซวะ

せいわたんのう (清和天皇) ขึ้นครองราชย์มีพระชนม์มายุเพียง 9 ชันษาโดยมีพระมารดาอยู่เคียงข้างในฐานะพระมารดา ของประเทศหรือ โคะกุโบะ (国母) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ในหลายสมัยของจักรพรรดิในสมัยเฮอันและเป็นผู้ทรง อำนาจในการปกครอง พระนางโซชิพระมารดาจาก ตระกูลฟูจิระทำหน้าที่เป็นโคะกุโบะหรือพระมารดา ของประเทศที่ส่งผลต่อการปกครอง เนื่องจากทรงเลือก พระชายาของจักรพรรดิให้เป็นสตรีที่มีความเกี่ยวข้องกับ ตระกูลฟูจิระเท่านั้น ทำให้มีพระจักรพรรดิที่เป็น พระราชโอรสสองพระองค์และพระราชันต์ดาสอง พระองค์ขึ้นครองราชย์ พระนางอยู่ในอำนาจนานถึง 63 ปีจนกระทั่งมีพระชนม์มายุได้ 78 ชันษาและกลายเป็นบุคคลสำคัญในฐานะหัวหน้าครอบครัวของราชวงศ์ ฎิปุ่นในขณะนั้น ซึ่งความสำคัญของมารดาในครอบครัว ในสมัยนี้มีการบันทึกในบันทึกโคะจิกิ เรียกมารดาว่า โอะโมะ และให้ความเคารพกับมารดาเป็นอย่างมาก เนื่องจากระบบการแต่งงานแบบสามีหนึ่งคนภรรยา หลายคน (夫多妻) เป็นระบบที่ทำให้บิดาเป็นเสมือน คนภายนอกที่มาเยี่ยมเยียนและมารดาเป็นผู้เลี้ยงดู บุตร¹⁴ ส่วนภรรยาเอกอาศัยร่วมกับสามีเป็นการยืนยัน สถานะของภรรยาเอก และมีเพียงลูกชายจากภรรยา เอกที่จะสืบทอดตำแหน่งของบิดาต่อไป ทำให้ภรรยา หน้าหนึ่งของภรรยาเอกต่อครอบครัวมีความชัดเจน ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การที่ธิดาของตระกูลฟูจิระเข้า มามีบทบาทในราชสำนักทำให้มีนางกำนัลที่มาจาก ครอบครัวขุนนางระดับกลางเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งการที่เหล่านางกำนัลที่มีโอกาสใกล้ชิดผู้มีอำนาจใน ราชสำนัก ส่งผลในคนในครอบครัวเช่น บิดา สามี พี่ชาย หรือน้องชายได้รับการส่งเสริมให้มีตำแหน่งสูงขึ้นตาม ไปด้วย¹⁵

¹² จักรพรรดินีในองค์สมเด็จพระจักรพรรดิซงะสึนและเป็นพระมารดาของจักรพรรดินินเมียว

¹³ พระมารดาของจักรพรรดิมีศักดิ์เท่ากับตำแหน่งของอดีตจักรพรรดิ เป็นลักษณะเด่นของการปกครองในสมัยเฮอันและไม่ปรากฏในกฎหมาย ธิสรีเรียของประเทศจีน

¹⁴ 石沢 (1959,13-19)

¹⁵ 株式会社浜島書店編 (2005)

2) การครอบครองทรัพย์สินของสตรีในสมัยนี้ ทำให้สถานะของสตรียังคงสูง สตรีเป็นผู้ครอบครองและสืบทอดตระกูลของครอบครัว ในสมัยนี้การแต่งงานถึงแม้จะมีความเป็นครอบครัวและจะอาศัยร่วมหรือแยกกับสามีนั้น เมื่อเสียชีวิตแล้วทรัพย์สินสมบัติไม่ได้ตกเป็นของสามี ส่วนการสืบทอดสมบัติของบิดามารดาในช่วงกลางของสมัยเฮอันนั้น บุตรสาวมีสิทธิได้รับสมบัติพอ ๆ กับบุตรชาย หรืออาจจะมากกว่าส่งผลให้สถานะของสตรีในสมัยนี้สูงขึ้นจากการได้ครอบครองที่ดินนั่นเอง ในช่วงปลายสมัยเฮอัน รายได้ของครอบครัวซึ่งแต่เดิมมาจากราชสำนักนั้นเปลี่ยนไป รายได้ของครอบครัวส่วนใหญ่มาจากที่ดินของครอบครัวหรือโชเอิน ทำให้ครอบครัวกลายเป็นฐานทางเศรษฐกิจและการสืบทอดสมบัติของครอบครัวตกมาอยู่กับบุตรชายเป็นส่วนใหญ่ และมีการมอบสมบัติให้บุตรสาวน้อยลง ดังปรากฏในการบันทึกเกี่ยวกับการขายที่ดินในสมัยเฮอัน ซึ่งเคยปรากฏนามผู้ชายเป็นสตรีประมาณ 30 %และผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นสตรี แต่หลังจากศตวรรษที่ 10 ปรากฏว่ามีผู้ชายเป็นสตรีเพียง 10%¹⁶

สำหรับสตรีในหมู่บ้านเป็นแรงงานสำคัญสำหรับการทำเกษตรกรรม เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีการใช้วัวและม้าในการทำเกษตรกรรม สตรีจึงเป็นแรงงานสำคัญโดยเฉพาะงานในทุ่งนาบริเวณบ้านและตามเชิงเขา นอกจากนี้สตรียังต้องเป็นแรงงานสำคัญสำหรับการทำหัตถกรรม เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา ดังปรากฏในบันทึกของวัดโทไดจิว่า ในราวกลางศตวรรษที่ 8 สตรีเป็นแรงงานสำคัญที่ทำเครื่องปั้นดินเผาห้าชนิดเป็นจำนวน 4,400 ชิ้นเพื่อให้ผู้ชายขนไปยังเมืองเฮอัน และยังมีงานอื่น ๆ เช่น การทอผ้าทั้งที่ใช้องในครอบครัวและผ้าที่จะนำไปเป็นภาษีและเป็นแรงงานผลิตเหล้าเพื่องานเทศกาลสำหรับเทพเจ้า ซึ่งถึงแม้การจ่ายภาษีจะถูกกำหนดในชื่อของผู้ชาย แต่สตรีก็ต้องเป็นแรงงาน

ผลิตสิ่งที่จะนำไปเสียภาษีและสตรียังเป็นผู้ที่ดูแลการทำเกษตรในที่ดินของตน ดังปรากฏในหลักฐานที่มีการเขียนลงบนไม้พบที่เมืองฟูจิระว่า มีชื่อของสตรีในฐานะเจ้าของที่ดินและจัดการทำเกษตรกรรม และยังพบชื่อของสตรีในเอกสารที่เกี่ยวกับการซื้อขายและบริจาคที่ดินให้แก่วัดด้วยเช่นกัน¹⁷

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรีคือ

1) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นการปกครองในราชสำนักในแบบขุนนาง ทำให้บุตรสาวของขุนนางระดับสูงมีอำนาจและสถานะที่สูงในราชสำนัก เนื่องจากเป็นผู้สนับสนุนและดูแลพระโอรสที่ขึ้นครองราชย์ในวัยที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมถึงบุตรสาวของขุนนางระดับกลางที่ได้มีโอกาสทำงานในราชสำนักและส่งผลต่อการเลื่อนระดับของบิดารวมถึงพี่และน้องชาย

2) สถานะทางทรัพย์สิน การรับมรดกจากบิดามารดาพอ ๆ กับบุตรชายทำให้สตรีมีสถานะสูง ต่อมาเมื่อที่ดินกลายเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของครอบครัว การมอมรดกส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับบุตรชายและทำให้สตรีในตระกูลขุนนางมีสถานะที่ลดต่ำลง ในขณะที่สตรีในตระกูลชาวบ้านยังคงมีสถานะที่สูงจากการมีบทบาทเป็นแรงงานที่สำคัญของครอบครัว

5.2.5 สมัยคามาคูระและสมัยมุโรมาชิ และสมัยเซ็งโงกุ สตรีมีสถานะหุดหรือตัวประกัน หัวหน้าครอบครัว นักรบ และแม่ค้า

1) สตรีในสถานะของการเป็นหุดหรือตัวประกันของสตรีจากตระกูลทหาร จากการปกครองโดยทหารและมีการทำสงครามเป็นเวลายาวนาน ส่งผลต่อสถานะของสตรีและทำให้มีความหลากหลายในบทบาทของสตรี เช่น มีสตรีหลายคนที่มีสถานะเป็นตัวประกันและหุด เนื่องจากการแต่งงานของชนชั้นทหารในสมัยนี้มีความสำคัญต่อการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก

¹⁶ 総合女性史研究会 (2010)

¹⁷ 総合女性史研究会 (2010)

การแต่งงานเป็นการผูกมัดสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวหรือกลุ่มของทหาร โดยเฉพาะในสมัยเซ็งโงะกุหรืออะซุชิโมะโอะยะมะ ดังเช่นโอะอิจิ (おい ちぢ) น้องสาวของโอะตะโนะบุเนะงะ และโอะโซะกะวะกรากาเซย์ (ほそかわ がらしゃ 細川ガラシャ) บุตรสาวของอะเกะจิมิสีอิเดะ ซึ่งกลายเป็นโศกนาฏกรรมในชีวิตของสตรีเหล่านี้ เนื่องจากสตรีในสมัยนี้เป็นผู้ที่ต้องเสียสละเพื่อครอบครัวและบ้านเมืองหลายคนที่จะต้องเป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยต้องแต่งงานเพื่อกระชับความสัมพันธ์ที่ระหว่งตระกูลและหลายคนต้องมีการแต่งงานและหย่าร้างหลายครั้งในชีวิต นอกจากสตรีจากตระกูลทหารแล้ว สตรีจากตระกูลขุนนางก็มีการแต่งงานเพื่อรักษาสถานะของครอบครัว เช่น ตระกูลอิโนะ พบว่าในสมัยคามาคุระ สตรีในตระกูลนี้ส่วนใหญ่แต่งงานกับคนจากตระกูลฟูจิวะระซึ่งมีตำแหน่งสูงทั้งสิ้น และผู้หญิงที่มาแต่งงานกับตระกูลอิโนะล้วนมาจากตระกูลสูง เช่น ตระกูลฟูจิวะระ ตระกูลเก็นจิ ตระกูลเฮชิ ในสมัยมุโระมะชินั้น สตรีในตระกูลอิโนะแต่งงานเฉพาะกับคนจากตระกูลฟูจิวะระและตระกูลโชกุนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการแต่งงานเป็นภรรยาเอกของโชกุน และในสมัยเซ็งโงะกุก็ยังคงแต่งงานกับตระกูลโชกุน แต่สำหรับตระกูลขุนนางนั้นไม่จำกัดเฉพาะตระกูลฟูจิวะระแต่มีการไปแต่งงานกับตระกูลอื่น ๆ ซึ่งการแต่งงานกับตระกูลโชกุนเป็นการทำให้สถานะทางการเมืองของตระกูลอิโนะเข้มแข็งขึ้นและไม่มีมารดาของโชกุนในตระกูลอะชิกะงะคนใดที่มาจากครอบครัวทหาร การแต่งงานนั้นนอกจากจะทำให้สถานะของตระกูลสูงขึ้นไปแล้ว ยังทำให้สถานะของสตรีเหล่านี้สูงขึ้นตามไปด้วย สำหรับความสัมพันธ์กับวัดและศาลเจ้านั้น พบว่า ในสมัยมุโระมะชิไปจนถึงสมัยสงครามผู้ชายของตระกูลนั้นนอกเหนือจากผู้สืบตระกูลแล้วส่วนใหญ่จะบวชเป็นพระ และการสืบทอดสมบัติเป็นของบุตรชายเพียงคนเดียว เนื่องจากการทำสงครามทำให้มรดก

ที่ดินลดน้อยลง และยังเป็นการยืนยันถึงอำนาจของบิดาในฐานะผู้นำครอบครัวในตระกูลขุนนางเช่นกัน ซึ่งการแต่งงานของสตรีจากตระกูลอิโนะถูกมองว่าเป็นการรักษาสถานะของครอบครัวที่ส่งผลต่อสถานะของสตรี¹⁸

2) สตรีในสถานะของหัวหน้าครอบครัว จากการทำสงครามอย่างต่อเนื่องส่งผลให้สตรีในสมัยนี้สูญเสียสามีและบุตรชายในสงครามเป็นจำนวนมาก ซึ่งสตรีส่วนใหญ่บวชเป็นแม่ชีหลังการเสียชีวิตของสามีและยังคงอาศัยที่บ้าน รวมถึงใช้สิทธิของการเป็นมารดาในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการทรัพย์สินสมบัติและครอบครัวแทนสามีต่อไป ดังตัวอย่างของสตรีในชนชั้นทหารที่ขึ้นปกครองแทนสามีของโฮโจมะซะโกะ (ほうじょうまさこ 北条雅子) ซึ่งธรรมเนียมการปกครองแทนภายหลังสามีเสียชีวิตนี้ ดำเนินไปจนถึงช่วงปลายของสมัยกลาง และหากบุตรที่จะสืบทอดอำนาจยังไม่บรรลุนิติภาวะ ผู้เป็นแม่ซึ่งบวชเป็นแม่ชีจะเป็นผู้มีอำนาจดูแล ตัวอย่างเช่น แม่ชีเมียวริน ภรรยาของซามูไรชั้นสูงของไคเมียวตระกูลโอะตะโมะ ที่ได้เลี้ยงดูหลานชาย หลังจากที่สามีและบุตรชายเสียชีวิตในการรบ และยังช่วยปกป้องปราสาทของไคเมียวเมื่อคราวที่ถูกโจมตีโดยทหารจากแคว้นเซะสึมะ และมีปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สตรีหลายคนทำหน้าที่เป็นเจ้านายป้องกันปราสาทของแคว้นตนเองแทนสามี (おんなじょうしゅ 女城主) เนื่องจากสามีเสียชีวิตและไม่มีผู้สืบทอด¹⁹

3) สตรีในสถานะของนักรบ ในสมัยกลางที่มีการทำสงคราม ครอบครัวชนชั้นทหารให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่าลูกสาว เนื่องจากต้องเข้าร่วมทำสงครามเพื่อรักษาสมบัติที่ดินของตระกูล ทำให้ผู้หญิงถูกลดความสำคัญทั้งจากการทำสงครามและการปกครอง แต่สตรีในสมัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญอดทนและปรากฏชื่อสตรีที่ทำสงครามตั้งแต่การทำสงครามเฮเกะ สงครามราชสำนักเหนือใต้ เช่น จากบันทึกเฮเกะโมะโนะกะตะริพบว่า มีสตรีที่เป็นนักรบคือ

¹⁸ 田端泰子 (1996, 12-13)

¹⁹ 西島和彦 (2014)

โทะโมเอะ (巴) ภรรยาของคิโสะ โยะชินะกะ (木曾 義仲) ซึ่งนอกจากจะเป็นนักรบที่มีความสามารถแล้วยังทำหน้าที่เป็นผู้นำทางการรบด้วยโดยนำทัพทหารม้าจำนวน 1,000 คนเพื่อรบกับตระกูลเฮชิ และสงครามราชสำนักเหนือได้ในบันทึกไทเฮกิ (太平記) มีการเขียนเกี่ยวกับสตรีในตระกูลทหาร มีความเข้มแข็งและต้องรักษาบุตรเพื่อสืบทอดตระกูลต่อไป เช่น ภรรยาของคุซุโนะกิ มะซะชิเงะ (楠木正成) หลังจากสามีเสียชีวิตในการรบและฝ่ายตรงข้ามสังคริษมาทำให้ภรรยาและลูกนั้น ลูกของมะซะชิเงะเสียใจจนแทบฆ่าตัวตาย แต่มารดาได้ห้ามไว้และเตือนสติให้คนที่เหลือในครอบครัวต้องดำเนินต่อไป²⁰ นอกจากนี้ ในบันทึกไทเฮกียังมีบันทึกเกี่ยวกับสตรีที่ฆ่าตัวตายตามสามีด้วยวิธีกินยาตายและแทงคอตัวเอง หลังจากสามีเสียชีวิตเพื่อจะไม่ต้องแต่งงานอีก ในสงครามโอนิน จากบันทึกโอนินกิ (応仁記) โอนินเรียกกิ (応仁略記) ไม่ปรากฏสตรีเข้าร่วมในสงครามโดยตรง แต่ปรากฏชื่อสตรีในตำแหน่งภรรยาเอกของโชกุน มารดาของโชกุนและภรรยาของทหารที่เข้ามามีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น (口入) จากการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของครอบครัวและจากการแต่งงานทำให้สตรีในระดับสูงเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นในการปกครองในสมัยนี้²¹

บทบาทและสถานะของบุตรสาวในครอบครัวซามูไรที่ได้รับความสำคัญ เช่น ได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับบุตรชาย มีการเรียนอ่านและเขียน รวมไปถึงการฝึกใช้อาวุธ มีบันทึกหลายฉบับที่บันทึกถึงสตรีที่ใส่ชุดทหารออกรบกับผู้ชายหลายคน เช่น ท่านหญิงสิริ (鶴姫) บุตรสาวของพระในศาลเจ้าโอะยะมะมะสึมิที่เข้าร่วมรบกับผู้ชายจนเสียชีวิต และมีสตรีที่ออกรบรอบบริเวณปราสาทเมื่อถูกล้อมในขณะที่สามีเดินทางไปรบในเมือง

อื่น รวมถึงกรณีของกินชิโยะ (閻千代) ซึ่งเป็นบุตรสาวของซามูไรชั้นสูงผู้ครองปราสาททะจิบะนะเนื่องจากบิดาไม่มีบุตรชาย กินชิโยะจึงเป็นที่รักของบิดาอย่างมากและต้องเรียนวิชาความรู้รวมถึงการใช้อาวุธในแบบของซามูไรและได้ปกครองปราสาทต่อบิดา สตรีหลายคนแสดงบทบาทความเข้มแข็งและอดทนให้ปรากฏ เช่น โอะฟูกุ (お福) ซึ่งเป็นบุตรสาวของทหารคนสำคัญของอะเกะจิมิตสึอิเดะ ซึ่งกลายมาเป็นแม่นมของโชกุนคนที่สามในสมัยเอโดะและเป็นผู้วางระบบของโอโอะกุในปราสาทเอโดะ²²

4) สตรีในสถานะแม่ค้าของสตรีชนชั้นชาวบ้านในเมือง ในสมัยกลางนี้มีตลาดเช้าโดยคนขายส่วนใหญ่จะเป็นสตรี ซึ่งสตรีที่ประกอบอาชีพค้าขายนั้นมีประวัติย้อนไปได้จนถึงสมัยโบราณ จากบันทึกในช่วงปลายสมัยนาราจนถึงต้นสมัยเออันในบันทึกศาสนานิงงิเรียวกิ (日本霊異記) และวรรณกรรมคนจ๊กโกะโมะโนะกะตะริ (今昔物語集) ซึ่งอาชีพการเดินขายสินค้านี้เป็นอาชีพแรก ๆ ของสตรีในสังคมญี่ปุ่น และในหนังสือรวบรวมบทกลอนในสมัยอะมะคุระ (東北院職人歌合) กล่าวถึงสตรีที่ประกอบอาชีพค้าแร่เพื่อขายปลาและถ่านคือ โอะฮะระระเมะ (大原女) หรือสตรีจากภูเขาโอะฮะระระที่เข้ามาขายถ่านและฟืน และ คัตสึระเมะ (桂目) สตรีจากย่านคัตสึระ ที่เริ่มจากการขายปลาแม่น้ำที่เรียกว่าปลาอะยู ต่อมาในสมัยโมโรมะชิมีหนังสือรวบรวมบทกลอนนะนะจูกิจิบังโชะ-นินนุตะอะวะเซะ (七十一番職人歌合) ที่ปรากฏอาชีพของพ่อค้าแม่ค้าประมาณร้อยละห้าสิบกว่าอาชีพ และมีประมาณ 30 อาชีพที่เขียนว่าเป็นอาชีพของสตรีในตลาด เช่น การขายเหล้า โมะจิ ข้าว ถั่ว เต้าหู้ เป็นต้น โดยมีแม่ค้าที่ได้รับสิทธิการทำการค้าจากการรวมกลุ่มที่เรียกว่า “ชะ” โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ซึ่งการมีบทบาท

²⁰ 田端泰子 (1996, 12-13)
²¹ 田端泰子 (1996, 12-13)
²² 藤原清貴 (2014)

ในการค้าขายนี้ทำให้สตรีในชนชั้นชาวเมืองมีสถานะที่สูงขึ้น แต่เมื่อการค้าและตลาดมีการขยายตัวและแผ่กว้างมากขึ้น ทำให้ “ชะ” ต้องอาศัยอิทธิพลของฝ่ายปกครองเพื่อรักษาสิทธิในการผูกขาดการขายสินค้า ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทของสตรีที่มีสิทธิเป็นผู้ค้าแบบ “ชะ” เนื่องจากจะต้องมีการติดต่อกับโตเมียวเพื่อรักษาสิทธิทางการค้า และต้องมีหลักฐานเอกสารที่เป็นทางการซึ่งปรากฏในนามของผู้ชาย ทำให้สตรีที่เป็นผู้ทำการค้าเดิมถูกลดสถานะลงกลายเป็นเพียงแรงงานในบ้านในที่สุด

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรีคือ

1) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปกครองในแบบทหารและการทำสงครามทำให้สตรีในสมัยนี้มีบทบาทและสถานะที่หลากหลาย สตรีที่ถูกกำหนดให้แต่งงานเพื่อผูกสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวนั้นถูกมองได้ทั้งสองอย่างคือ เป็นเครื่องมือทางการปกครอง เนื่องจากจะต้องแต่งงานและหย่าร้างตามความต้องการของครอบครัว ในขณะที่สตรีจากตระกูลฮิโระมีสถานะสูงจากการค้าจนครอบครัวด้วยการแต่งงานกับตระกูลของโชกุนและตระกูลฟุจิวะระเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้สงครามยังส่งผลให้สตรีในสมัยนี้แสดงบทบาทที่จะช่วยปกป้องครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการร่วมทำสงคราม หรือการดูแลครอบครัวเมื่อสามีเสียชีวิตลง ส่งผลให้สตรีในตระกูลขุนนางและตระกูลทหารในสมัยนี้มีสถานะที่สูงจากการมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับสงครามและการปกป้องครอบครัว

2) สถานะทางทรัพย์สิน การพัฒนาสินค้าและตลาดส่งผลให้สตรีในชนชั้นชาวบ้านมีสถานะที่สูงจากการมีส่วนเกี่ยวข้องในทรัพย์สินและการค้าขาย และเป็นผู้นำรายได้มาสู่ครอบครัว

5.2.6 สตรีญี่ปุ่นในสมัยก่อนสมัยใหม่ ยุคมีตของสตรีในตระกูลทหาร

1) จากการปกครองระบบทหาร ระบบชนชั้นทำให้สตรีในตระกูลซามูไรนี้ มีสถานะที่ตกต่ำจนเรียกได้ว่า เป็นยุคมีตของสตรี²³ สตรีไม่ได้เป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการของครอบครัว และการศึกษาที่สอนให้ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ แตกต่างไปจากสตรีในสมัยกลางโดยมีปัจจัยที่ส่งผลสำคัญสองประการคือ การไม่ได้เป็นผู้สืบทอดตระกูลและไม่ได้รับมรดกที่ดิน และการถูกควบคุมการแต่งงานระหว่างตระกูลโตเมียวซึ่งปรากฏในบุเกะโชะฮัตโตะ เพื่อควบคุมการแต่งงานที่จะส่งผลทางการเมืองดังเช่นในสมัยกลาง จากการออกกฎระเบียบเพื่อให้ประเทศอยู่ในความสงบนี้ส่งผลต่อสตรีในตระกูลซามูไร ทำให้สถานะของสตรีในตระกูลซามูไรนั้นตกต่ำลงเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปลายสมัยกลางและตกต่ำลงที่สุดเมื่อเข้าสู่สมัยเอโดะ แต่ในช่วงปลายของสมัยกลาง การแบ่งสมบัติในตระกูลซามูไรประมาณครึ่งหนึ่งเป็นการแบ่งไปยังบุตรชายคนโตเพียงคนเดียว การแบ่งสมบัติที่เป็นที่ดินสำหรับสตรีเป็นการได้รับเพียงช่วงชีวิตของคนนั้นเท่านั้น หลังจากเสียชีวิตแล้ว สมบัติจะกลับไปสู่ครอบครัวของบิดาซึ่งการเข้าสู่ระบบการปกครองแบบศักดินาในสมัยเอโดะนี้ ทำให้การสืบทอดสมบัติของครอบครัวซามูไรตกอยู่กับบุตรชายคนโตเท่านั้น จะมีเพียงสตรีบางส่วนเท่านั้นที่จะได้รับการสืบทอดสมบัติ ซึ่งในช่วงต้นสมัยเอโดะนั้น สตรีที่ได้รับการแบ่งสมบัติส่วนใหญ่มาจากตระกูลของโชกุนและโตเมียวเท่านั้นบุตรสาวของตระกูลซามูไรชั้นสูงเหล่านี้จะได้รับสมบัติหลังจากแต่งงานในรูปของที่ดิน ซึ่งในช่วงแรกจะสามารถจัดการที่ดินของตนเองได้ตามอิสระ แต่ในช่วงกลางถึงปลายสมัยเอโดะ จะเป็นการครอบครองเพียงชั่วระยะเวลาที่มีชีวิตเท่านั้น หลังจากเสียชีวิตแล้วจะต้องคืนที่ดินแก่ครอบครัวของบิดา นอกจากสตรีเหล่านี้จะได้รับที่ดินแล้ว ยังได้รับเงินเป็นของขวัญตอนแต่งงาน และหลังแต่งงานยังได้รับเงินเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวจากครอบครัว เรียกว่า มะกะโนอิ (賄金) และบุตรชาย

²³ 湯 麗 (2011, pp.94-109)

คนโตได้รับสมบัติจากครอบครัวโดยเด็ดขาดในช่วงปี ค.ศ. 1715-1735 เมื่อรัฐบาลทหารโทกุงะวะออกประกาศให้บุตรชายคนโตเป็นผู้รับมรดกแต่เพียงผู้เดียว และหากไม่มีบุตรชายสืบตระกูล จะต้องหาบุตรบุญธรรม ซึ่งจะต้องเป็นสายเลือดเดียวกันเท่านั้น จากประกาศในปี ค.ศ. 1663 กำหนดว่าจะต้องเลือกจากน้องชาย หลานชาย ลูกพี่ลูกน้อง ลูกของหลานชาย หากไม่สามารถหาผู้สืบตระกูลสายเลือดเดียวกันได้ โดยให้หาจากลูกของน้องสาวและพี่สาวซึ่งเป็นการตอกย้ำการให้ความสำคัญกับการสืบทอดตระกูลของเพศชายในตระกูล หากไม่มีคนในสายเลือดเดียวกันแล้ว จะต้องเอาบุตรชายคนที่สองหรือสามจากตระกูลของลูกน้องใกล้ชิดที่มีศักดิ์นาสูงระดับหนึ่งซึ่งช่วงต้นสมัยเอโดะนี้ยังยินยอมให้รับคนที่ไม่ใช่สายเลือดมาเป็นบุตรบุญธรรมได้

2) สตรีในตระกูลชวานา ในขณะที่สตรีในตระกูลทหารมีสถานะที่ตกต่ำลง แต่สตรีในตระกูลชวานากลับมีสถานะที่สูงขึ้นและมีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานและเป็นแรงงานที่สำคัญ การออกกฏข้อบังคับในการจ่ายภาษีส่งผลต่อบทบาทและสถานะของสตรี คือเมื่อผู้ชายในครอบครัวจะต้องมีภาระหน้าที่ทั้งการทำเกษตรกรรมและภาระหน้าที่ที่ต้องทำให้กับเมือง ทำให้สตรีต้องรับบทบาทการดูแลในบ้านอย่างเต็มที่ รวมไปถึงการช่วยทำเกษตรกรรมและการใช้แรงงานในกิจกรรมของหมู่บ้านที่มีการทำงานร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการดูแลที่นา ดูแลจัดการน้ำ และดูแลที่ดินทำกินบนภูเขา ในฐานะของผู้อาศัยในหมู่บ้าน วิถีชีวิตสตรีชวานาช่วงต้นสมัยเอโดะนี้ การทำงานได้เปลี่ยนจากการทำนาในแบบการทำนาในพื้นที่นาผืนใหญ่ที่ชวานาผู้มีอิทธิพลทำนาเองโดยบริหารให้ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองทำนาตามแบบครอบครัวขนาดใหญ่ไปสู่การทำนาในแบบการแบ่งที่นาให้เกษตรกรรายย่อยเช่าเพื่อทำนาในที่นาขนาดเล็กและทำให้เกิดครอบครัวชวานาขนาดเล็กขึ้นเป็นจำนวนมาก จากบันทึกของเมืองไอซี (会津農書) เขียนถึงวิถีชีวิตของสตรีที่เป็นภรรยาของเจ้าของที่นาว่า นอกเหนือ

จากการดำนาแล้วภาระหน้าที่หลักคือ การดูแลภายในบ้านทั้งหมด ในช่วงกลางสมัยเอโดะ ราวครึ่งหลังของศตวรรษที่ 17 จนถึงศตวรรษที่ 18 จากการขยายตัวของการเช่าที่ทำนาของเกษตรกรรายย่อย ทำให้ภาระหน้าที่ของสตรีมีความหลากหลายมากขึ้น คือ นอกจากจะทำนาแล้ว ยังต้องถางหญ้าและกำจัดวัชพืชต่าง ๆ รวมทั้งเตรียมอาหารและทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งจะต้องทำนาด้วยตนเองแทนพ่อหรือสามี ในกรณีที่พ่อหรือสามีไม่สามารถทำนาได้เนื่องจากเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต หรือหารายได้จากงานอื่นในหมู่บ้านเพื่อเลี้ยงครอบครัว เช่น การรับจ้างทอผ้า นอกจากนี้ในช่วงกลางสมัยเอโดะ เมืองเอโดะ เกียวโตและโอซาก้าได้พัฒนากลายเป็นเมืองใหญ่ ส่งผลให้ผ้าทอของสตรีในหมู่บ้านชวานากลายเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าในเมืองใหญ่เหล่านี้ รวมไปถึงไหมดิบซึ่งเป็นวัตถุดิบในการทอผ้าไหมในแหล่งสำคัญที่เมืองเกียวโตเป็นผลผลิตมาจากครอบครัวชวานาในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ และมีการสอนการทอผ้าในครอบครัวชวานาแก่เด็กสาว และการทอผ้าเป็นที่แพร่หลายและกลายเป็นการผลิตเพื่อเป็นสินค้าในราวปลายศตวรรษที่ 18 เมื่อมีการตั้งโรงงานทอผ้าขึ้นในเมืองเกียวโตและรวมไปถึงเมืองเอโดะ ทำให้มีการจ้างงานสตรีในโรงงานทอผ้าเป็นจำนวนมาก ซึ่งสตรีเหล่านี้จะต้องทำงานวันละ 16 ชั่วโมง การขยายตัวของการผลิตผ้าไหมทอนี้ ทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบขึ้นเป็นจำนวนมาก และพื้นที่ชนบทหลายแห่งต่างมุ่งเน้นการผลิตวัตถุดิบเพื่อป้อนโรงงาน สตรีจึงเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัวในการเลี้ยงตัวไหมและผลิตไหมดิบ สร้างรายได้เป็นจำนวนมากให้แก่ครอบครัว และส่งผลต่อสถานะของแรงงานสตรีในบ้านที่มีความสำคัญมากขึ้นจากรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นนั่นเอง และเมื่อมีการเปิดท่าเรือในช่วงปลายสมัยเอโดะ ทำให้อุตสาหกรรมการทอผ้าเพื่อการส่งออกขยายตัวเป็นอย่างมาก และส่งผลต่อการออกมาทำงานนอกบ้านของแรงงานสตรีเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรม

ส่วนสตรีในตระกูลพ่อค้ำนั้น จากบันทึกของ

ตระกูลมิตซึซึบะว่า สตรีในตระกูลพ่อค้าที่มีฐานะร่ำรวยนั้น ไม่ค่อยได้ทำงานบ้านมากนัก แต่จะช่วยควบคุมดูแลคนงานในบ้าน รวมถึงเข้าร่วมงานมงคลและงานศพของญาติ คนรู้จักและครอบครัวอื่น ๆ มากกว่าที่จะรับผิดชอบงานของสตรีในบ้าน และหากสามีเสียชีวิตในขณะที่ผู้สืบทอดตระกูลยังไม่บรรลุนิติภาวะผู้เป็นแม่จะต้องเป็นผู้ดูแลครอบครัวในฐานะผู้นำครอบครัวแทนสามี รวมถึงดูแลกิจการของครอบครัว ตัวอย่างของสตรีจากตระกูลพ่อค้าร่ำรวยที่กลายมาเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนสามีคือ ต้นตระกูลมิตซึซึบะคือ ทะกะโตะชิ (高利) นั้นมีมารดาชื่อ ชุโฮ (珠法) นางได้แต่งงานกับมิตซึซึบะทะกะโตะชิ (三井高俊) ซึ่งมาจากตระกูลซามูไร ซึ่งสามีไม่มีหัวทางการค้าและไม่สนใจจะทำงานเกี่ยวกับการค้า มุ่งแต่เขียนกลอนและงานอดิเรก ทำให้ชุโฮเป็นคนที่ต้องรับผิดชอบกิจการของครอบครัวแทน สามีเสียชีวิตเมื่ออายุ 43 ปี และชุโฮกลายเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนสามี เมื่อลูกชายทั้งสามอายุได้สิบกว่าปีก็ส่งไปตั้งสาขาที่เมืองเอโดะ ส่วนทะกะโตะชินั้นอยู่ช่วยงานของมารดาต่อไป ส่วนสตรีในตระกูลชาวเมืองทั่วไปนั้น จะประกอบอาชีพซักผ้า รับจ้างรายวัน อาชีพค้าขายเร็ว เช่น เต้าหู้ ขนม อาหารอื่น ๆ หรือผลิตรองเท้า บุหรี่ขายเป็นต้น ซึ่งเป็นการทำมาหากินเพื่อหารายได้เพื่อช่วยเหลือครอบครัวของตนเอง

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสถานะของสตรีในตระกูลทหารในสมัยนี้ คือ

1) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปกครองโดยตระกูลโทกุงะวะที่มีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมไต่เบียว เช่น การแต่งงานระหว่างตระกูลไต่เบียวโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมถึงการออกกฎหมายให้บุตรชายคนโตเป็นผู้สืบตระกูลและได้รับสมบัติโดยเด็ดขาดเพียงผู้เดียว นั้น ทำให้สถานะของสตรีในระดับสูงโดยเฉพาะจากตระกูลทหารมีสถานะที่ตกต่ำลง

2) สถานะทางทรัพย์สิน การที่สตรีในตระกูลทหารไม่สามารถครอบครองทรัพย์สินทำให้สตรีมีสถานะที่ต่ำลง ในขณะที่เดียวกันการขยายตัวของการค้า สินค้า

จากหมู่บ้านชวานาและตลาดส่งผลต่อสถานะของสตรีในครอบครัวชวานามีสถานะที่สูงขึ้น เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนในการผลิตสินค้าและเป็นแรงงานสำคัญในโรงงานผลิตสินค้าส่งผลให้มีรายได้มากขึ้นและช่วยค่าจุนครอบครัวได้

6. บทสรุป

สถานะของสตรีในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นนั้น มีการแปรเปลี่ยนไปตามประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ๆ โดยมีปัจจัยสำคัญที่เห็นได้ชัด 3 ประการคือ

1) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง สตรีในสมัยโบราณที่จะมีสถานะสูงจากการมีบทบาทในการร่วมปกครองกับบุรุษในฐานะทั้งการเป็นผู้นำทางการทหารและผู้นำทางจิตวิญญาณ ดังจะพบได้ในหลักฐานที่สตรีออกจรรวมรบในสมัยโบราณ และหลักฐานจากหลุมศพขนาดใหญ่ของสตรีที่เป็นผู้นำ พระพุทธศาสนาที่เข้ามาในสมัยอะซุกะและสมัยนาราและมีการใช้พระพุทธศาสนานำการปกครองนั้น ทำให้การปกครองเป็นแบบการรวมศูนย์เพียงผู้เดียวคือ พระจักรพรรดิ และทำให้การปกครองที่เคียดคูกันของบุรุษและสตรีหายไปจากประวัติศาสตร์ สถานะของสตรีถือว่าถูกลดความสำคัญลงจากฐานะเป็นผู้ปกครอง ต่อมาการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยเฮอันที่เป็นการปกครองโดยขุนนางได้ใช้บุตรสาวเพื่อยกสถานะของตนและทำให้สถานะของพระมารดาของจักรพรรดิในราชสำนักสูงขึ้น เมื่อการปกครองในแบบขุนนางสิ้นสุดลงในสมัยกลางที่เป็นการปกครองโดยชนชั้นทหารและมีการทำสงครามอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อสถานะของสตรีและทำให้เกิดบทบาทของสตรีอย่างหลากหลาย เช่น สตรีในฐานะของบุตรที่ต้องแต่งงานเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ซึ่งสตรีเหล่านี้ต้องกระทำตามที่ผู้นำครอบครัวเดิมของตนต้องการ ส่งผลให้สตรีหลายคนต้องแต่งงานและหย่าร้างหลายครั้ง แต่มีสตรีบางตระกูลที่แต่งงานเพื่อยกยกระดับสถานะของครอบครัวและทำให้ตนเองมีสถานะที่สูงขึ้น

เช่น สตรีในตระกูลฮิโนะซึ่งเป็นตระกูลขุนนาง และยังมีสตรีที่แสดงความกล้าหาญที่ออกไปร่วมรบกับบุรุษหลายคน รวมถึงสตรีที่ต้องยืนหยัดรักษาครอบครัวหลังจากสามีเสียชีวิตและเป็นผู้นำครอบครัวรวมถึงผู้นำของเหล่าทหารต่อไปในสมัยเอโดะ การปกครองแบบศักดินาในแบบของรัฐบาลโทกุงะวะซึ่งรัฐบาลได้ออกกฎเพื่อควบคุมการแต่งงานระหว่างตระกูลโตเมียวเพื่อป้องกันการรวมอำนาจระหว่างตระกูล ทำให้สตรีในครอบครัวทหารโดยเฉพาะทหารระดับสูงมีสถานะที่ต่ำลง

2) สถานะทางทรัพย์สิน เป็นปัจจัยที่เห็นได้ชัดอีกปัจจัยหนึ่ง ในสมัยเอฮันสตรีมีสถานะที่สูงจากการเป็นผู้มีสิทธิรับมรดกและครอบครองทรัพย์สินของครอบครัว เช่นเดียวกับบุรุษ ในสมัยกลางที่มีการทำสงครามอย่างต่อเนื่องทำให้สถานะของบุตรชายมีความสำคัญมากกว่าบุตรสาว และในสมัยเอโดะจากการที่บ้านเมืองสงบและรัฐบาลมีนโยบายให้บุตรชายคนโตเท่านั้นที่จะเป็นผู้สืบตระกูลส่งผลให้การมอบมรดกและทรัพย์สินของครอบครัวเป็นการมอบให้ผู้รับมรดกเพียงคนเดียว สตรีไม่มีสิทธิในการสืบทอดวงศ์ตระกูลหรือได้รับมรดกของครอบครัวนอกจากทรัพย์สินที่ได้ตอนแต่งงาน ทำให้สถานะของสตรีในครอบครัวทหารตกต่ำลงเรื่อย ๆ ส่วนสตรีชาวเมืองนั้นมีสถานะที่สูงจากการทำการค้าขายแต่ก็ถูกลดสถานะลงเมื่อตลาดมีการขยายตัวมากขึ้น และบุรุษเท่านั้นที่จะต้องติดต่อกับชนชั้นทหารเพื่อรักษาตลาดไว้ ทำให้สตรีในชนชั้นพ่อค้ามีสถานะที่ตกต่ำลงเป็นเพียงแรงงานของครอบครัวไม่ใช่ผู้นำทางการค้า ในขณะที่สถานะของสตรีในครอบครัวขุนนางยังคงสูงในฐานะ

ของสมาชิกครอบครัวและแรงงานที่สำคัญของครอบครัวจากการขยายตลาดของสินค้าประเภทผ้าทอและผ้าไหม รวมถึงการเปิดประเทศในช่วงปลายสมัยเอโดะและมีการขายสินค้ากับต่างประเทศ ทำให้อุตสาหกรรมการทอผ้าและอุตสาหกรรมผ้าไหมขยายตัวอย่างกว้างขวางและสตรีในครอบครัวชวานากลายเป็นแรงงานสำคัญในการหารายได้ให้แก่ครอบครัวที่สำคัญ และส่งผลให้สตรีในครอบครัวชวานามีสถานะที่สูงขึ้น

3) พระพุทธศาสนา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น เห็นได้ชัดในช่วงสมัยอะซุเกะและสมัยนาราที่มีการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ทำให้สถานะของสตรีในฐานะของการเป็นนักบวชสูงขึ้นและมีบทบาทในการประกอบพิธีทางศาสนาในราชสำนัก และยังส่งผลต่อการปกครองที่เป็นการรวมศูนย์ของพระจักรพรรดิ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องในแต่ละสมัยต่อสถานะของสตรีมากเท่ากับการเปลี่ยนแปลงการปกครองและสถานะทางทรัพย์สิน

กล่าวโดยสรุปคือจากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารด้านประวัติศาสตร์พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสถานะของสตรีในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสตรี สถานะทางทรัพย์สินและการมีสิทธิในการได้รับมรดกหรือการสืบทอดทรัพย์สินสมบัติของตระกูล และพุทธศาสนา สถานะและบทบาทของสตรีญี่ปุ่นในสมัยโบราณถึงสมัยเอโดะจึงมีความหลากหลายและแปรผันไปตามการเปลี่ยนแปลงของการปกครอง ไม่ได้เป็นภาพเพียงด้านเดียวดังที่รับรู้กันโดยทั่วไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 石沢[トオル].(1959).「古代日本における女性の地位」『北海道:北海道学芸大学紀要第1部』7月号, 北海道: 北海道教育大学. 13-19.
- [2] 今井堯.(1996).『原始古代の女性と戦争』4月号. 東京:歴史科学協議会編, 2-11.
- [3] 大江戸探検隊.(2003).『大江戸暮らし』. 東京: PHP研究所.
- [4] 小沢詠美子. (2013).『江戸時代の暮らし方』. 東京: 大日本印刷.
- [5] 株式会社浜島書店編(2005).『新詳日本史』. 名古屋: 浜島書店.
- [6] 五味文彦編(2006).『新しい社会:歴史』. 東京:書籍株式会社.
- [7] 佐藤実・五味文彦(2009).『詳説日本史研究』第2版. 東京:山川出版社.
- [8] 総合女性史研究会(2010).『時代を生きた女たち』. 東京:朝日新聞出版.
- [9] 総合女性史研究会(2010).『資料に見る日本女性のあゆみ・第四版』. 東京: 吉川弘文館.
- [10] 高崎雅夫(1998).『大江戸の賑わい』5版発行』. 東京:河出書房新社.
- [11] 田代修(2007).『日本の歴史2000年第38版』. 東京:学習研究社株式会社.
- [12] 田端泰子(1996).『戦争参加と女性(特集)』4月号.東京:歴史学科協議会編,12-13.
- [13] 田端泰子(1982).『中世における女性の地位と役割—婚姻形態を通じて』10月号.京都:橘女子 大学研究紀要,107-123.
- [14] 東京都江戸東京博物館・日本放送出版協会(1994).『江戸東京博物館総合案内』. 東京:江戸 東京歴史財団.
- [15] 東京都歴史教育研究会編(2009).『一冊でわかるイラストでわかる幕末・維新』. 東京: 成美堂出版社.
- [16] 西島和彦(2014).『戦国を生きた女たち』. 東京:日本文芸社.
- [17] 日高 慎(2016).『古墳時代の女性像と首長』3月号.東京:総合女性史学会, 30-43.
- [18] 野島博之(2006).『一冊でわかるイラストでわかる日本史』. 東京:成美堂出版社.
- [19] 野島博之(2006).『図解日本史』. 東京:成美堂出版.
- [20] 晴子脇田・和子永原(2015).『日本女性史・第十六版』. 東京: 吉川弘文館.
- [21] 福尾 猛市郎(1953).『日本中世の女性の地位』10月号.福岡: 西日本私学, 1-17.
- [22] 服籐早苗(2014).『平安時代の女性像の転換を一撰関政治と国母』11月号.東京:歴史地理教育、68-73.
- [23] 藤原清貴(2014).『歴史Real:女たちの戦国時代』. 東京:洋泉社.
- [24] 湯 麗(2011).「日本女性地位の歴史的考察『全国民事慣例類集』からみる近世後期女性の婚姻地位」(94-109).『知性と創造』(2). 東京: 日中人文社会科学学会.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Affiliation: Faculty of Humanities, Chiang Mai University
Corresponding e-mail: benjang_jaisai@yahoo.com